

ՀԱՍՏԱՐԱԿԱՐԳԻ ԸՆԿԱԼՈՒՄԸ
ԵՎ ԴԱՍՏԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Մամվել Մանուկյան՝

Բանալի բառեր՝ ուսանողություն, ամբողջ հասարակություն, հասարակարգ, քաղաքական ռեժիմ, կոնտենտ անալիզ, հասարակագիտական գիտելիք:

Խնդիրը

«Հայաստանում երիտասարդական շարժումների զարգացումների շուրջ» հոդվածում¹ դիտարկվել է Հայաստանի ուսանողության շրջանում արդի հասարակարգի հիմնադրությունների վերաբերյալ գիտելիքի առկայությունը, գնահատվել են դրա մակարդակը, դիրքավորվածությունն ուսանողության տարբեր շերտերում, ազդեցությունն արդի հասարակական շարժումների բնույթի վրա, ինչպես նաև կանխատեսվել են Հայաստանի ապագա վերնախավերի աշխարհընկալման որակը և դրանից բխող սոցիալական հակասությունները: Ուսանողների հետազոտության դաշտային փուլը տեղի էր ունեցել 2014թ. դեկտեմբերին:

Ներկայացվող հոդվածում դիտարկվում է նույն խնդիրը Հայաստանի ամբողջ հասարակության մասշտաբով, ինչը թույլ է տալիս ընդլայնել ուսանողական հետազոտության արդյունքների շրջանակը՝ դրանք տարածելով Հայաստանի ամբողջ հասարակության վրա և մասնավորապես ստանալ հետևյալ հարցերի պատասխանները.

- ինչպիսի՞ն է արդի հասարակության հիմնադրությունների վերաբերյալ գիտելիքի մակարդակը հասարակության տարբեր շերտերում,
- ի՞նչ փոփոխություն է այդ գիտելիքը կրել ժամանակի ընթացքում,

^{*} «Նորավանք» գիտակրթական հիմնադրամի փորձագետ, սոց. գ. թ.:

¹ *Մանուկյան Ս.Ս.*, Հայաստանում երիտասարդական շարժումների զարգացումների շուրջ, 21-րդ ԴԱԸ, N5 (63), 2015, էջ 41-52:

- Ինչպիսի՞ն է Հայաստանի կրթական համակարգի ազդեցությունն այդ փոփոխության վրա:

Ներկայացվող հոդվածում դիտարկվել է նաև Հայաստանի հասարակության մեկ այլ կարևոր բնութագիր, որն ունակ է էապես ազդելու հայաստանյան բոլոր քաղաքական և հասարակական զարգացումների վրա՝ **դասակարգային գիտակցության** առկայությունը և բնույթը հասարակության տարբեր շերտերում:

Հիշենք, որ Կ.Մարքսը դասակարգը սահմանել էր որպես մարդկանց մեծ խմբեր, որոնք տարբերվում են աշխատանքի միջոցների նկատմամբ սեփականության և աշխատանքի բնույթի տեսակետից:

Հետազոտության տվյալները հավաքագրվել են 2017թ. հունվարին համահայաստանյան ներկայացուցչական հետազոտության ընթացքում¹:

Ի՞նչ հասարակարգ է այսօր Հայաստանում

Ինչպես 2015թ. ուսանողության, այնպես էլ 2017թ. Հայաստանի ամբողջ հասարակության շրջանում արդի հասարակության հիմնադրույթների վերաբերյալ գիտելիքի առկայությունը գնահատվել է «Ի՞նչ հասարակարգ է այսօր Հայաստանում» բաց հարցի² միջոցով: Հարցի ճիշտ պատասխանն է՝ «կապիտալիստական»: Տվյալների մշակման ընթացքում ճիշտ պատասխաններ են համարվել նաև 20-րդ դարի ընթացքում «կապիտալիզմ» տերմինի գաղափարախոսական փոխարինողները³, մասնավորապես՝ «լիբերալ», «ազատական», «շուկայական», «ազատ շուկայական», «ձեռնարկատիրական»:

Հետազոտական կանխադրույթն այն է, որ եթե անձը չգիտի արդի Հայաստանի հասարակարգի անունը, ապա, շատ մեծ հավանականությամբ, չգիտի նաև այդ հասարակարգի բնույթը, օրինաչափությունները, զարգացման տրամաբանությունը, հակասությունների բնույթը և այլ հիմնարար դրույթներ, որոնք միանգամայն անհրաժեշտ են արդի աշխարհում Հայաստանի տեղի և դերի ճիշտ նույնականացման, Հայաստանի զարգացման խոչընդոտների ճիշտ սահմանման, ինչպես նաև Հայաստանի հասարակական

¹ «Կյանքի որակը Հայաստանում 2016»:

² Սոցիոլոգիական հետազոտություններում «Բաց» է կոչվում այն հարցը, որը տրվում է հարցվողներին՝ առանց որևէ հուշման: Հարցվողն ինքն է ձևակերպում պատասխանը: Հետազոտողները հետազայում ուսումնասիրում և դասակարգում են ստացված պատասխանները: Արդի սոցիոլոգիայում այդ մշակումը հաճախ իրականացվում է կոնտենտ անալիզի միջոցով:

³ Տե՛ս *Гелбрайт Дж. К., Экономика невинного обмана: правда нашего времени, М., Издательство «Европа», 2009, 88 с.*

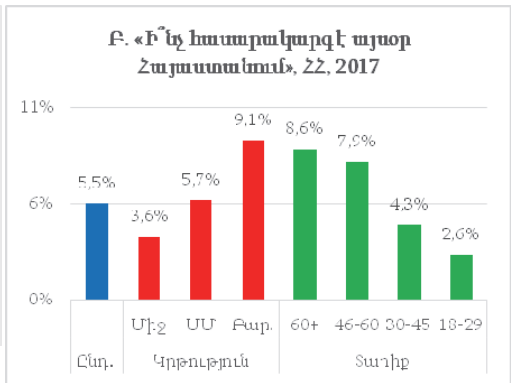
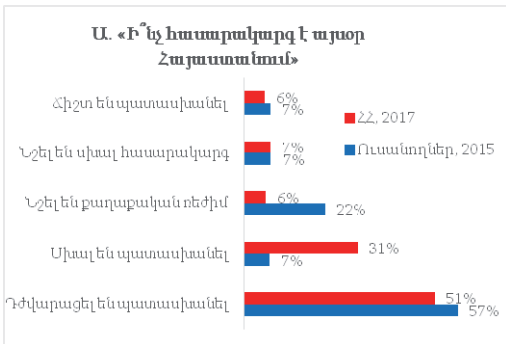
պրոբլեմների ճիշտ ընկալման համար: Մյուս կողմից, կարևոր է նշել, որ եթե անձը ճիշտ գիտի, թե ինչ հասարակարգ է այսօր Հայաստանում, ապա դրանից չի բխում, որ նա գիտի նաև վերը նշված դրույթները:

Այսինքն՝ վերը նշված հարցին տրված ճիշտ պատասխանների քանակը հասարակության այն շերտի ծավալի վերին սահմանի գնահատականն է, որը հնարավոր է, որ ունակ է ադեկվատ ընկալելու արդի իրականությունը: Հակադարձաբար, այդ հարցի ճիշտ պատասխանը չիմացողների քանակը Հայաստանի հասարակության այն շերտի ծավալի ներքին սահմանի գնահատականն է, ովքեր մեծ հավանականությամբ ունակ չեն ճիշտ հասկանալու արդի իրականությունը, որի հետևանքով հեշտությամբ կարող են ենթարկվել քաղաքական և հասարակական մանիպուլյացիաների:

Ուսանողների (2015թ.) և Հայաստանի հասարակության (2017թ.) պատկերն արդի հասարակարգի վերաբերյալ տեղեկացվածության տեսակետից տրված է Գծապատկեր 1-Ա-ում: Տվյալները ցույց են տալիս, որ արդի հասարակարգի անունը 2015թ. ճիշտ գիտեր ուսանողների 7%-ը, իսկ 2017թ.՝ հասարակության 6%ը: Հետևաբար, հիմնվելով վերոնշյալ չափանիշին՝ կարելի է առաջ քաշել այն դրույթը, որ.

Հայաստանի հասարակության շրջանում հասարակագիտական գիտելիքի մակարդակը շատ ցածր է: Հասարակության 94%-ը կարող է վերածվել քաղաքական և հասարակական տարաբնույթ մանիպուլյացիաների օբյեկտի:

Գծապատկեր 1

Ուսանողների և ամբողջ հասարակության գիտելիքի բնույթի հիմնական տարբերությունն այն է, որ ուսանողների սխալներն առավելապես բխում են արդի համալսարանական հասարակագիտական առարկաների ուսուցման բնույթից՝ նրանք չեն տարբերում հասարակարգը քաղաքական

ռեժիմից: Այս է պատճառը, որ Հայաստանում քաղաքական ռեժիմի փոփոխությունները, որոնք կարող են լինել ընտրությունների, քաղաքական շարժումների կամ վերնախավային հեղաշրջումների արդյունքում, կարող են ներկայացվել որպես **հեղափոխություն**, այդ հասկացության դրական բովանդակային տարրերի հետագա շահարկմամբ՝ դրական սպասելիքների ձևավորմամբ, որոնք նպաստում են նոր քաղաքական ռեժիմի հասարակական լեգիտիմության երկարաձգմանը:

Ընդ որում, **հաշվի առնելով ուսանողների հասարակագիտական գիտելիքների շեղված բնույթը՝ ուսանողությունը և հասարակության կրթված հատվածը կարող են ենթարկվել մանիպուլյացիաների՝ նրանց ներարկելով արդիականության շեղված պատկերները ներկայացնող քաղաքագիտական տեսություններ:**

***Կրթության ազդեցությունը և բնույթը
հասարակության շրջանում հասարակագիտական
աղեկվատ գիտելքի ձևավորման հարցում***

Գծապատկեր 1-Բ-ի տվյալները ցույց են տալիս, որ արդի հասարակության մասին գիտելիքի ձևավորման հարցում կրթությունն ունի չնայած փոքր, սակայն նկատելի ազդեցություն: Կրթամակարդակի աճը բարձրացնում է հասարակագիտական գիտելիքի մակարդակը: Եթե միջնակարգ և ավելի ցածր կրթամակարդակով անձանց շրջանում 3.6%-ը գիտի, թե ինչ հասարակարգ է այսօր Հայաստանում, ապա միջնակարգ մասնագիտական կրթությամբ անձանց շրջանում ցուցանիշը 5.7% է, իսկ բարձրագույն կրթությամբ անձանց շրջանում՝ 9.1%: Այնուամենայնիվ, բարձրագույն կրթությամբ անձանց շրջանում անտեղյակությունը, թե ինչպես է կոչվում արդի հասարակարգը, խիստ անբավարար է:

Մյուս կողմից՝ նույն Գծապատկերից երևում է, որ արդի հասարակարգի մասին տեղեկացվածությունը ժամանակի ընթացքում (տարիքի նվազմանը զուգընթաց) նվազում է: Ավագ տարիքի մարդկանց շրջանում (60 և ավելի տարեկան) այն 8.6% է, իսկ 18-29 տարեկանների շրջանում՝ 2.6%: Ակնհայտ է, որ այս երևույթը կապված է ոչ միայն կրթական համակարգի բովանդակության և որակի, այլև այն ինֆորմացիոն դաշտի բովանդակային առանձնահատկությունների հետ, որն առկա է արդեն ավելի քան քառորդ դար:

Վեր հանված ընդհանուր օրինաչափություններն ավելի ակնառու են դիտվում Գծապատկեր 2-ի տվյալներում, որտեղ ներկայացված են առան-

ձին հասարակական խմբերում դիտարկվող գիտելիքի մակարդակի ժամանակային շարքերը:

Բարձրագույն կրթության ոլորտում հասարակագիտական գիտելիքի խարիչվման ինտենսիվությունն ակնառու է բարձրագույն կրթություն ունեցող անձանց տարիքային խմբերում դիտարկվող գիտելիքի առկայության մակարդակների փոփոխության համատեքստում (Գծապատկեր 2, վերևի չորս կապույտ սյունները): Բարձրագույն կրթությամբ 60 և ավելի անձանց շրջանում դիտարկվող գիտելիքի մակարդակը 15.3% է, որը մոտ 4.5 անգամ ավելի բարձր է, քան բարձրագույն կրթությամբ 18-29 տարեկանների շրջանում (3.5%): Ավելին՝ այն 5.3 անգամ ավելի բարձր է, քան 18-29 տարեկան ուսանողների (դեռ չունեն բարձրագույն կրթություն) շրջանում, որը հավասար է 2.9%-ի: Ընդ որում, եթե 2017-ին ուսանողության ցուցանիշը համեմատենք 2015թ. ուսանողական ցուցանիշի հետ՝ 7.0%, ապա այն նվազել է 2.5 անգամ: Այդ նվազումը բացատրվում է ոչ միայն ժամանակի ազդեցությամբ¹, այլև դիտարկվող սոցիոլոգիական երկու հետազոտություններում ուսանողական ընտրանքի առանձնահատկություններով: 2015թ. հետազոտությունում ուսումնասիրվել են **առկա ուսուցմամբ պետական բուհերի ուսանողները**, որոնց գիտելիքների մակարդակը քանիցս գերազանցում է **հեռակա ուսուցմամբ**, ինչպես նաև **մասնավոր բուհերի** ուսանողների գիտելիքները: 2017թ. ուսանողների ընտրանքում ընդգրկված են և՛ հեռակա ուսուցման, և՛ մասնավոր բուհերի ուսանողները:

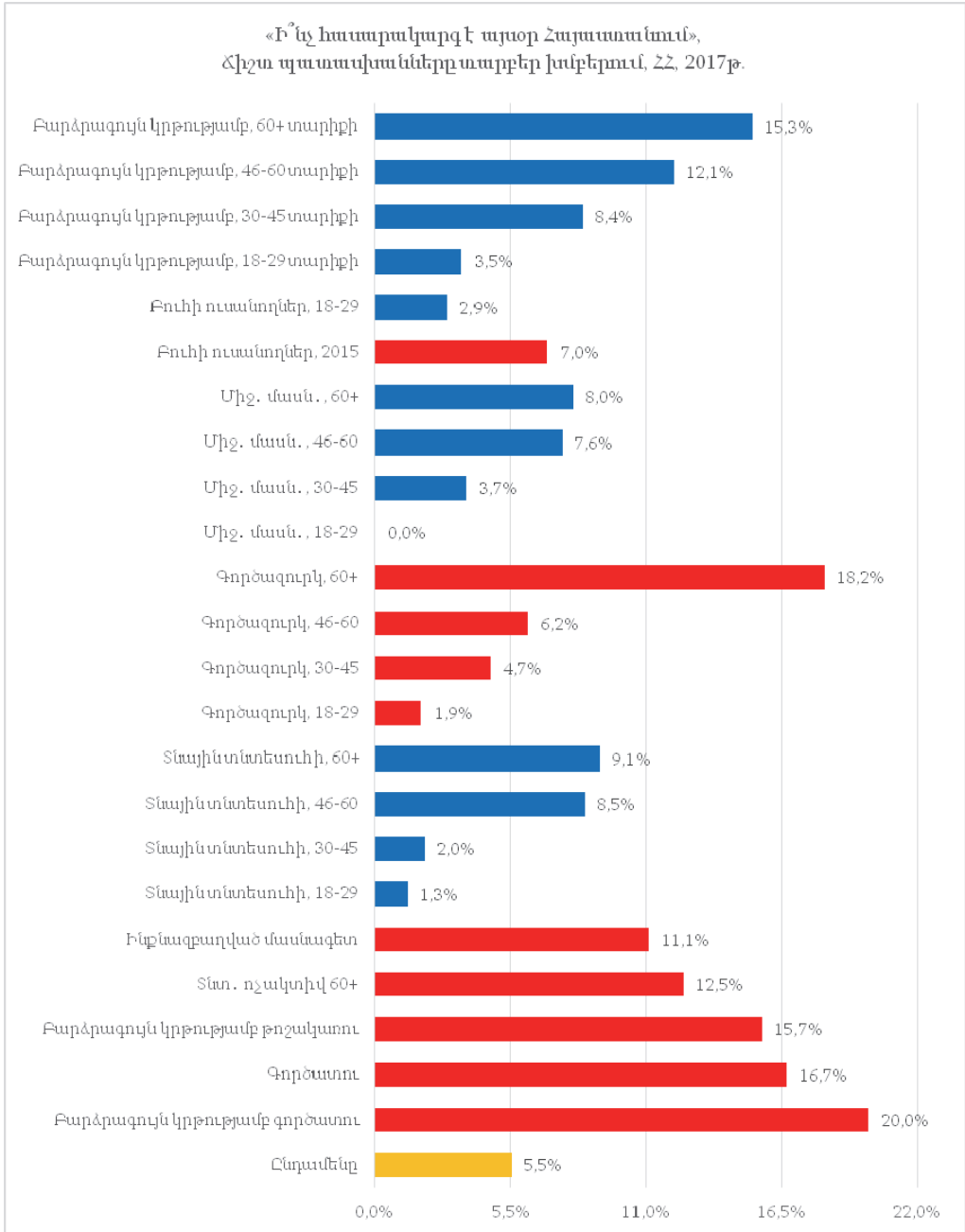
Գիտելիքի մակարդակի անկումը դիտվում է նաև նախնական և միջին մասնագիտական կրթություն ունեցող անձանց շրջանում (տե՛ս Գծապատկեր 2, ուսանողների տվյալներին անմիջապես հետևող կապույտ սյուների խումբը): Եթե 60 և ավելի տարեկան նախնական և միջին մասնագիտական կրթությամբ անձանց շրջանում դիտարկվող գիտելիքի մակարդակը 8.0% է, ապա համանման կրթամակարդակով 18-20 տարեկանների շրջանում՝ 0% (!):

Դիտարկենք տնտեսական ակտիվության մակարդակի և տարիքի համատեղ ազդեցությունը դիտարկվող գիտելիքի մակարդակի վրա: 60 և ավելի տարեկան գործազուրկների շրջանում այն 18.2% է (ամենաբարձր ցուցանիշների շարքում է հետազոտության ընթացքում դիտարկված կրկնակի և եռակի փոխազդեցությունների համատեքստում), 46-60 տարեկան

¹ Հեղինակը դասավանդում է բուհերում և անձամբ դիտարկում է ժամանակի ազդեցության ինտենսիվացումը: Ուսանողների ընդհանուր գիտելիքների մակարդակը տարեցտարի ակնհայտորեն նվազում է:

գործազուրկների շրջանում ցուցանիշն ունի կտրուկ անկում մինչև 6.2%: Իսկ երիտասարդ՝ 18-29 տարեկան գործազուրկների շրջանում ցուցանիշը 1.9% է:

Գծապատկեր 2

Դիտենք ցուցանիշի դինամիկան տնտեսապես ոչ ակտիվ բնակչության խմբում, մասնավորապես՝ տնային տնտեսուհիների տարբեր տարիքային խմբերում: 60 և ավելի տարեկան տնային տնտեսուհիների շրջանում ցուցանիշի արժեքը 9.1% է, իսկ 18-19 տարեկանների շրջանում՝ 1.3%:

Ցուցանիշի [համեմատաբար] բարձր արժեքներ են դիտարկվել տնտեսապես ակտիվ բնակչության մի քանի մասնագիտական խմբերում: Մասնավորապես՝ ինքնազբաղված մասնագետների շրջանում (*freelancer*)՝ հաշվապահ, տնտեսագետ, դիզայներ, ճարտարապետ և այլն, այն կազմել է 11.2%, գործատուների շրջանում՝ 16.7%: Սակայն ցուցանիշն ամենաբարձրն է բարձրագույն կրթությամբ գործատուների շրջանում՝ 20.0%: Այս փաստն օրինակալի է, քանի որ բարձրագույն կրթությամբ գործատուները կազմում են այն խումբը, որի անդամներն առավելագույնս գիտակցում են արդի հասարակարգի բովանդակային միջուկը՝ տնտեսվարման նպատակը շահույթի ստացումն է (այլ ոչ թե հասարակական պահանջմունքների առավելագույն բավարարումը¹):

Դիտարկված համատեքստում արժե կատարել մի քանի կուրիոզ համեմատություններ: Մասնավորապես՝ դիտարկվող գիտելիքը 60 և ավելի տարեկան տնային տնտեսուհիների (տատիկների) շրջանում ավելի բարձր է, քան բարձրագույն կրթությամբ 18-29 տարեկանների, առավել ևս՝ ուսանողների շրջանում, 60 և ավելի տարեկան գործազուրկների շրջանում ավելի բարձր է, քան ինքնազբաղված [բարձրակարգ] մասնագետների շրջանում: Կուրիոզ համեմատությունների շարքը կարելի է ավելացնել:

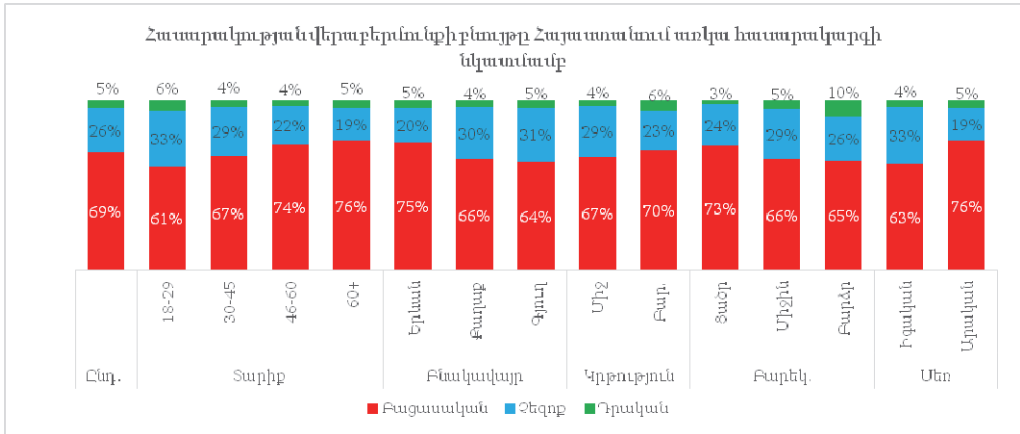
Հայաստանի հասարակության վերաբերմունքի բնույթն արդի հասարակարգի նկատմամբ

2017թ. հարցման ընթացքում ստացված սխալ և ոչ ադեկվատ պատասխանների բովանդակային ուսումնասիրությունը, բոլոր պատասխանների համադրումը երկրի արդի վիճակի տարբեր բաղադրիչներից (ընդամենը 31 բաղադրիչ) բավարարվածության մակարդակների հետ, թույլ է տվել վերհանել Հայաստանի հասարակության վերաբերմունքի բնույթը (դրական, չեզոք, բացասական) Հայաստանի արդի կապիտալիստական հասարակարգի նկատմամբ: Պատասխանների բաշխումը ներկայացված է Գծապատկեր 3-ում:

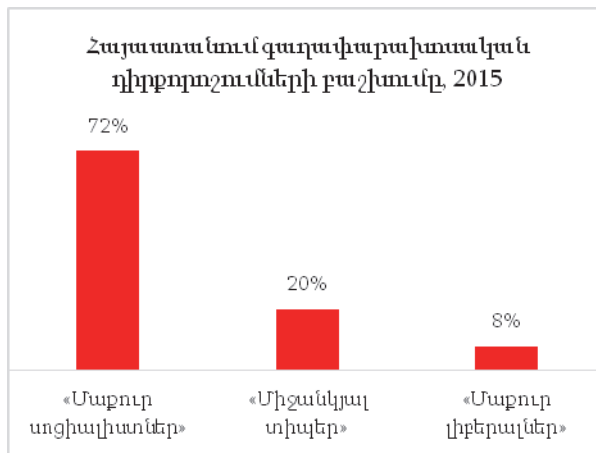
¹ Սակայն ինդրահարույց է, թե արդյոք հայաստանյան գործարարները տեղյակ են, որ կապիտալիզմում հաջողությունն ուղեկցում է նրանց, ովքեր հակված են մաքսիմիզացնել շահույթը ոչ թե «անմիջապես», այլ երկարատև ժամանակահատվածում:

Գծապատկեր 3

Հասարակության վերաբերմունքի բնույթը Հայաստանում առկա հասարակարգի նկատմամբ: Տոկոսները հաշվարկված են հասարակարգի վերաբերյալ որևէ պատասխան տված անձանցից (հարցվածների 49%-ը)

Գծապատկեր 4

Տվյալները ցույց են տալիս, որ հարցվածների այդ խմբում Հայաստանի արդի կապիտալիստական հասարակությանը բացասական է վերաբերվում 69%-ը: Բացասական վերաբերմունքն աճում է տարիքի աճին՝ զուգահեռ և 60 և ավելի տարեկանների խմբում հասնում է 76%-ի: Բացասական վերաբերմունքը հանրապետական միջինից բարձր է նաև Երևանում և ցածր բարեկեցությամբ խմբում:

Հետազոտության տվյալների բազմաչափ մեթոդներով կոնսուլիդացումը թույլ է տվել Հայաստանի հասարակության սեգմենտավորումն ըստ աշ-

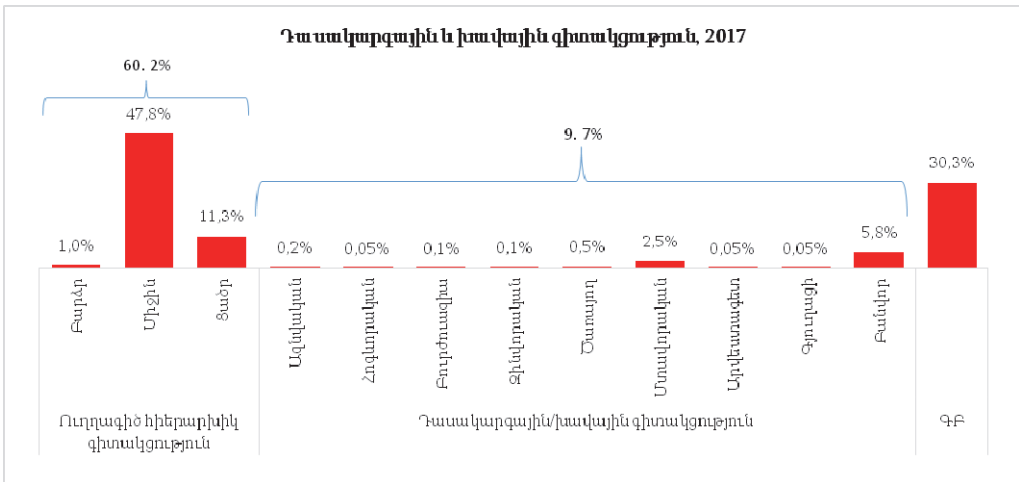
խարհայացքային խմբերի: Առանձնացվել են երեք սեգմենտներ՝ «մաքուր սոցիալիստներ», որոնք կազմել են հասարակության չափահաս բնակչության 72%-ը, «մաքուր լիբերալներ»՝ 8%, և «միջանկյալ տիպեր»՝ 20%:

Դասակարգային գիտակցության տիպարանության դիրքավորվածությունը

«Հասարակարգ» հասկացության հետ սերտորեն կապված է «դասակարգ» հասկացությունը: Մարքսիստական քաղաքագիտությունում և սոցիոլոգիայում առանձնացվում են «ինքնապարփակ դասակարգ» հասկացությունը, երբ դասակարգը դեռ չի գիտակցել իր առանձնահատուկ և օբյեկտիվորեն պայմանավորված շահերը և «դասակարգն՝ իր համար» հասկացությունը, երբ դասակարգն արդեն գիտակցել է այդ շահերը:

Հետազոտությամբ գնահատվել է, թե արդյոք Հայաստանի հասարակությունում առկա է դասակարգային գիտակցությունը, և եթե այո, ապա ի՞նչ ծավալ են կազմում դասակարգային գիտակցություն կրող շերտերը: Դրա համար տրվել է բաց հարց¹. «Ո՞ր դասակարգին եք Դուք պատկանում»:

Գծապատկեր 5

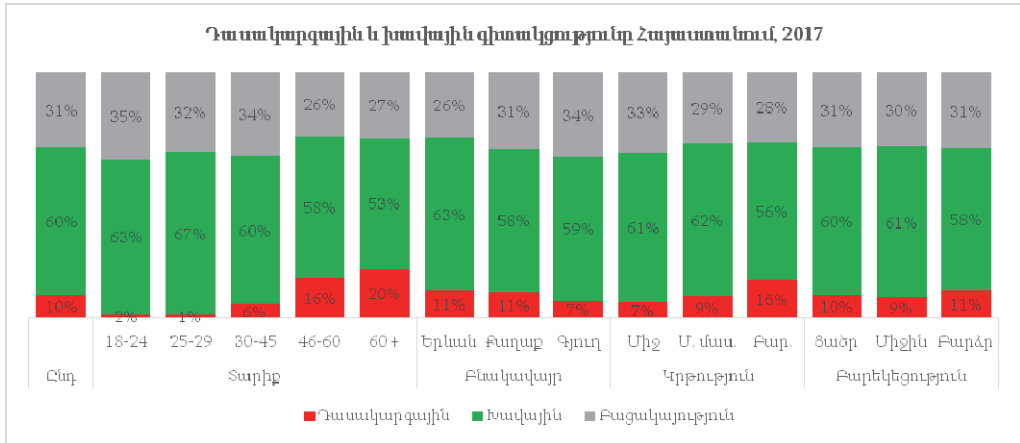

Պատասխանների բաշխումը (Գծապատկեր 5) հուշում է, որ Հայաստանում դասակարգային գիտակցությունն առկա է բնակչության 9.7%-ի շրջանում: Ընդ որում, այն առավելապես դիրքավորված է բանվորների շրջանում: Որպես բանվոր իրեն նույնականացրել է հարցվածների 5.8%-ը: Երկրորդը մտավորականությունն է, որպես մտավորական իրեն նույնա-

¹ «Կյանքի որակը Հայաստանում 2016»:

կանացրել է հարցվածների 2.5%-ը: Հարկ է հատուկ նշել, որ ներկայացված թվերն այդ դասակարգի և խավի իրական ծավալները չեն, այլ նրանց, ովքեր իրենց նույնականացրել են (առանց զրուցավարի կամ հարցաթերթի հուշման) որպես այդպիսին: Վերապահումներով կարելի է այս խմբերը համարել համապատասխան «դասակարգն իր համար» շերտերի ծավալ:

Գծապատկեր 6

Հայաստանի հասարակության 30.3%-ը չունի դասակարգային, կամ խավային, կամ որևէ այլ տիպաբանությանը պատկանող ձևավորված գիտակցություն, կամ՝ չեն հասկացել հարցը:

Հայաստանի հասարակության ամենամեծ սեգմենտում՝ 60.2%, առկա է «ուղղագիծ հիերարխիկ» գիտակցություն, երբ մարդն իրեն դիրքավորում է առօրեական պարզ և հասկանալի հասկացություններով կառուցված «բարձր - ցածր» սանդղակի որևէ հատվածում, որն ըստ էության մոտ է դասակարգային/խավային գիտակցության բացակայությանը: Այդ մարդկանց 47.8%-ը իրեն անվանել է «միջին [դասակարգ]», 1.0%-ը՝ «բարձր», իսկ 11.3%-ը՝ «ցածր»:

Ինչպես և արդի հասարակարգի անվան դեպքում, դասակարգային գիտակցությունն առավելապես ձևավորված է (կամ, ավելի շուտ՝ պահպանված) բարձր (60 և ավելի տարեկան) և միջին (46-60 տարեկան) տարիքային խմբերում, բարձրագույն տարիքային խմբում, Երևանում և քաղաքներում:

Եզրակացություններ

Հայաստանի հասարակության շրջանում հասարակագիտական գիտելիքի մակարդակը շատ ցածր է՝ հասարակության 94%-ը տեղյակ չէ արդի հասարակարգի էությանը, զարգացման շարժիչ ուժին և դրա բնույթին, զարգացման օրինաչափություններին և հակասությունների առաջացման հիմնական պատճառներին: Դրա հետևանքով Հայաստանի հասարակությունը, ժամանակակից մանիպուլյացիոն տեխնոլոգիաների բարձր զարգացածության պայմաններում, հեշտությամբ վերածվում է քաղաքական և հասարակական տարաբնույթ մանիպուլյացիաների օբյեկտի:

Հայաստանի հասարակության բացարձակ մեծամասնությունը՝ մոտ 70%, բացասական է ընկալում Հայաստանի արդի հասարակարգը¹: Բացասական վերաբերմունքի ո՞ր հատվածն է պայմանավորված բուն հասարակարգին ներհատուկ առանձնահատկություններով և ո՞ր հատվածը՝ վատ կառավարմամբ՝ մնում է խնդրահարույց և հանդիսանում է հետագա ուսումնասիրությունների խնդիր:

Հայաստանի հասարակության 72%-ն ուներ «մաքուր սոցիալիստական» աշխարհայացք, որը, սակայն, այդ շերտի անդամների բացարձակ մեծամասնության մոտ ձևավորված չէր որպես քաղաքական գաղափարախոսություն: Երկրում «մաքուր լիբերալ» աշխարհայացքով սեզմենտի ծավալը մոտ 8% է, իսկ հասարակարգային հարացույցի նշված երկու իդեալական տիպերի միջև գտնվող «միջանկյալ աշխարհայացքներ» կրող սեզմենտի ծավալն է մոտ 20%:

Հայաստանի հասարակությունում դասակարգային գիտակցությունը, համեմատած խորհրդային շրջանի, հետզարգացում է ունեցել: Դասակարգային գիտակցությունն առկա է հասարակության չափահաս հատվածի մոտ 10%-ի շրջանում, մասնավորապես՝ մտավորականության (որը շարունակում է իրեն գիտակցել որպես առանձին խավ) և բանվորների: Բանվոր դասակարգին պատկանելու գիտակցությունն առկա է Հայաստանի չափահաս բնակչության 5.8%-ի շրջանում, սակայն պարզ է, որ այդ գնահատականը Հայաստանում բանվորների թվաքանակը չէ:

Դասակարգային/խավային գիտակցության թերզարգացածությունը կարևոր գործոններից է, որը խոչընդոտում է Հայաստանի քաղաքական

¹ Հիշենք, որ հետազոտությունն իրականացվել է 2017թ. հունվարին: Հաշվի առնելով 2018թ. ապրիլյան իրադարձությունները, որոնք հանգեցրին իշխանափոխության, այս գնահատականն անհրաժեշտ է նորից հաշվարկել, սակայն հետհեղափոխական էջֆորիայի և դրական ակնկալիքների կտրուկ աճի ազդեցության հանդարտացումից հետո:

համակարգի զարգացմանը: Չձևավորված դասակարգային/խավային գիտակցությամբ հասարակության համապատասխան շերտերն ունակ չեն հստակ ձևակերպել իրենց պահանջները քաղաքական համակարգին: Դրա հետևանքով արդյունավետ կուսակցական գործունեության և գաղափարախոսության են վերածվում պոպուլիզմն ու պատեհապաշտությունը (օպորտունիզմը):

Մյուս կողմից՝ դասակարգային/խավային գիտակցության խարխիւմանը նպաստող և ձևավորմանը խոչընդոտող հիմնարար պատճառ է Հայաստանի թույլ տնտեսական համակարգը, որն ունակ չէ հասարակության անդամներին առաջարկել եթե ոչ կայուն աշխատանք, ապա գոնե կայուն կարգավիճակ:

Նոյեմբեր, 2018թ.

ՀԱՍԱՐԱԿԱՐԳԻ ԸՆԿԱԼՈՒՄԸ ԵՎ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Մամվել Մանուկյան

Ամփոփագիր

Հայաստանի հասարակության շրջանում հասարակագիտական գիտելիքի մակարդակը ցածր է՝ հասարակության 94%-ը տեղյակ չէ արդի հասարակարգի էությանը, զարգացման շարժիչ ուժին և դրա բնույթին, զարգացման օրինաչափություններին և հակասությունների առաջացման հիմնական պատճառներին: Դրա հետևանքով Հայաստանի հասարակությունը, ժամանակակից մանիպուլյացիոն տեխնոլոգիաների բարձր զարգացածության պայմաններում, հեշտությամբ վերածվում է քաղաքական և հասարակական տարաբնույթ մանիպուլյացիաների օբյեկտի:

**ВОСПРИЯТИЕ ПОЛИТИЧЕСКОГО СТРОЯ И
КЛАССОВОЕ СОЗНАНИЕ В АРМЕНИИ**

Самвел Манукян

Резюме

У армянской общественности низкий уровень обществоведческих знаний: 94% населения не в курсе сути нынешнего политического строя, его движущей силы и ее характера, закономерностей развития и основных причин возникновения противоречий. Вследствие этого общественность Армении, в условиях высокой развитости современных манипуляционных технологий, легко превращается в объект разнообразных политических и общественных манипуляций.

**PERCEPTION OF THE SOCIAL ORDER
AND CLASS CONSCIOUSNESS IN ARMENIA**

Samvel Manukyan

Resume

The social science knowledge in the Armenian society is low: about 94% is not aware of the modern social order's essence, driving force and nature, development patterns and main causes for conflicts. Due to this the Armenian society is an easy target for various political and social manipulations, especially in the current conditions of modern manipulative technologies.